

ISBN: 978-960-9529-05-1

Θέατρο & παραστατικές τέχνες στην εκπαίδευση: Ουτοπία ή Αναγκαιότητα;

Theatre/Drama & Performing Arts in Education: Utopia or Necessity?

Επιμέλεια: Μπέττυ Γιαννούλη, Μάριος Κουκουνάρας-Λιάγκης
Edited by Betty Giannouli, Marios Koukounaras-Liagkis

Αθήνα, 2019

Το θέατρο ως εργαλείο βιωματικής μάθησης στη διδασκαλία της γλώσσας και της λογοτεχνίας – Αξιοποιώντας το ψηφιακό έργο Πολύτροπη Γλώσσα

Γιούλη Αλεξίου, Άβρα Αυδή, Τζένη Καραβίτη

Το άρθρο αυτό είναι προσβάσιμο μέσω της ιστοσελίδας: www.TheatroEdu.gr
Εκδότης: Πανελλήνιο Δίκτυο για το Θέατρο στην Εκπαίδευση
Για παραγγελίες σε έντυπη μορφή όλων των βιβλίων: info@theatroedu.gr

ΔΙΑΒΑΣΤΕ ΤΟ ΑΡΘΡΟ ΠΑΡΑΚΑΤΩ

Το άρθρο μπορεί να χρησιμοποιηθεί για έρευνα, διδασκαλία και προσωπική μελέτη. Κάθε αναφορά στο άρθρο ή σε μέρος του άρθρου μπορεί να γίνει με παραπομπή στην παρούσα έκδοση.

Το θέατρο ως εργαλείο βιωματικής μάθησης στη διδασκαλία της γλώσσας και της λογοτεχνίας – Αξιοποιώντας το ψηφιακό έργο Πολύτροπη Γλώσσα

Γιούλη Αλεξίου, Άβρα Αυδή, Τζένη Καραβίτη

Περίληψη

Το άρθρο παρουσιάζει την αξιοποίηση του θεάτρου ως εργαλείου βιωματικής μάθησης για τη διδασκαλία της Νέας Ελληνικής Γλώσσας και της λογοτεχνίας στο ψηφιακό έργο Πολύτροπη Γλώσσα. Το άρθρο, διαπλέκοντας τη θεωρία με την πρακτική εφαρμογή, προσεγγίζει το θέατρο ως διακριτό λογοτεχνικό είδος και παραστάσιμο κείμενο, ως τέχνη με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και ως δρώμενο στο πλαίσιο ενός θεατρικού εργαστηρίου, παρουσιάζοντας ενδεικτικά παραδείγματα από την Πολύτροπη Γλώσσα. Συγκεκριμένα, προτείνει κείμενα και γλωσσικές ασκήσεις για την «ανάγνωση» θεατρικού έργου, σε συνδυασμό με τη γραφή διαλόγων και για τη θεατρική τέχνη (βασικά χαρακτηριστικά, λειτουργίες του θεάτρου στην κοινωνία, συντελεστές, μορφές και είδη θεάτρου, σχολικό θέατρο και θέατρο για εφήβους). Αναφέρεται επίσης σε θεατρικά εργαστήρια, με τη μέθοδο του Εκπαιδευτικού Δράματος, και προσφέρει δείγματα μαθητικών κειμένων από εφαρμογή θεατρικού εργαστηρίου, τα οποία καταδεικνύουν ότι το θέατρο αποτελεί αποτελεσματικό μέσο για την παραγωγή βιωματικού λόγου ιδιαίτερης ποιότητας.

Λέξεις-κλειδιά: γλωσσική διδασκαλία, θέατρο, βιωματική μάθηση, κριτική ανάγνωση και παραγωγή λόγου

1. Εισαγωγικά

Το άρθρο εστιάζει στην αξιοποίηση του θεάτρου για τη διδασκαλία της Νεοελληνικής Γλώσσας και της Λογοτεχνίας στο Γυμνάσιο και στο Λύκειο, όπως προτείνεται στον ιστότοπο Πολύτροπη Γλώσσα (Αδαλόγλου κ.ά., 2017). Πρόκειται για νέο ψηφιακό υλικό, εγκεκριμένο από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής και ενταγμένο στην Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας. Η Πολύτροπη Γλώσσα εκπονήθηκε από την Ομάδα Δημιουργικής Έκφρασης,¹ στην οποία συμμετέχουν οι φιλόλογοι Κούλα Αδαλόγλου, Άβρα Αυδή, Ελένη Λόππα και Φωτεινή Φλώρου, που συνέγραψαν με την εποπτεία του Χρίστου Τσολάκη τα εγχειρίδια Έκφραση-Έκθεση για το λύκειο, καθώς και οι φιλόλογοι Γιούλη Αλεξίου, Γιώργος Αποστολίδης, Τζένη Καραβίτη και Πανταζής Μητελούδης.

Η Πολύτροπη Γλώσσα διευρύνει και εμπλουτίζει τα σχολικά εγχειρίδια Έκφραση-Έκθεση για το Λύκειο. Στηρίζεται σε σύγχρονες επιστημονικές θεωρίες και παιδαγωγικές μεθόδους, όπως είναι, μεταξύ άλλων, οι πολυγραμματισμοί (Core & Kalantzis, 2000· Χατζησαββίδης, 2006), ο κριτικός γραμματισμός (Fairclough, 1992), ο ψηφιακός γραμματισμός (Κουτσογιάννης, 2009), ο οπτικοακουστικός γραμματισμός (Μείζον πρόγραμμα επιμόρφωσης, 2011) και η πολυτροπικότητα των κειμένων (Χοντολίδου, 1999). Προωθεί την κριτική ανάγνωση και παραγωγή κειμένων και αξιοποιεί το θέατρο και γενικότερα τις τέχνες (Κόκκος κ.ά., 2011) ως εργαλεία κριτικού στοχασμού και βιωματικής μάθησης για την παραγωγή λόγου. Το θεωρητικό υπόβαθρο στο οποίο στηρίζεται η Πολύτροπη Γλώσσα παρουσιάζεται αναλυτικά στην Πρόταση της Ομάδας Δημιουργικής Έκφρασης.

Το υλικό δεν είναι οργανωμένο κατά τάξεις, αλλά διαρθρώνεται στις εξής τέσσερις θεματικές ενότητες: Νέοι, Σιωπή, Μετανάστες-Πρόσφυγες και Τέχνη.

Στο θέατρο αφιερώνεται ειδική υποενότητα, ενώ παράλληλα αξιοποιείται με διάφορους τρόπους σε όλες τις ενότητες. Επιχειρούμε να φωτίσουμε τρεις όψεις του θεάτρου που αφορούν τόσο τη διδασκαλία της γλώσσας όσο και της λογοτεχνίας. Συγκεκριμένα προσεγγίζουμε το θέατρο:

- ως διακριτό λογοτεχνικό είδος, ως κείμενο εν δυνάμει παραστάσιμο,
- ως τέχνη με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, διάφορες λειτουργίες, μορφές και συντελεστές,
- ως δρώμενο στο πλαίσιο ενός θεατρικού εργαστηρίου.

Σημειώνεται ότι δεν υπάρχουν στεγανά ανάμεσα στις παραπάνω προσεγγίσεις και ότι η διάκριση γίνεται κυρίως για την καλύτερη μεθόδευση της διδασκαλίας. Στο άρθρο παρουσιάζονται λοιπόν ενδεικτικά παραδείγματα που αφορούν την «ανάγνωση» θεατρικών κειμένων, την τέχνη του θεάτρου και τα θεατρικά εργαστήρια.

2. Το θέατρο ως λογοτεχνικό είδος

«Ανάγνωση» θεατρικών έργων - Γραφή θεατρικών διαλόγων

Δίνεται ως ερέθισμα για συζήτηση σχετικά με τις ιδιαιτερότητες που παρουσιάζει το θέατρο ως λογοτεχνικό είδος ένα απόσπασμα από κείμενο του κριτικού θεάτρου Γιάννη Βαρβέρη (Βαρβέρης, 1994). Ο Βαρβέρης τονίζει τη διαφορά ανάμεσα σε ένα αφηγηματικό λογοτεχνικό κείμενο και σε ένα θεατρικό και υποστηρίζει ότι: «κατά την ιδιωτική ανάγνωση ενός θεατρικού έργου, και μόνο η στοιχειώδης πρόσληψή του απαιτεί από μέρος μας να μεταμορφωθούμε σ' ένα είδος πρόχειρου σκηνοθέτη, να μετατοπιστούμε στις θέσεις των ρόλων, να διακριβώνουμε σε κάθε νέα σκηνή, αν όχι σε κάθε φράση, τους καινούργιους συσχετισμούς που διαμορφώνονται μεταξύ των στοιχείων του έργου στην εξελικτική τους πορεία».

Με αφετηρία το παραπάνω απόσπασμα, οι μαθητές² καλούνται να διαβάσουν σε ομάδες ένα θεατρικό κείμενο και να «μεταμορφωθούν» σε σκηνοθέτες που θα το ερμηνεύσουν, σε σκηνογράφους που θα φανταστούν τα σκηνικά και τα κοστούμια, σε μουσικούς που θα προτείνουν τη μουσική, σε ηθοποιούς που θα αναλάβουν τη θεατρική ανάγνωση.

Μία ακόμη άσκηση για την «ανάγνωση» θεατρικού έργου, αυτή τη φορά με αφετηρία το άρθρο «Οι γλώσσες της σιωπής» του συγγραφέα και κριτικού θεάτρου Κώστα Γεωργουσόπουλου (Γεωργουσόπουλος, 2006). Ο Γεωργουσόπουλος υποστηρίζει ότι η σιωπή, η παύση και η σιγή αποτελούν βασικά δομικά στοιχεία του θεάτρου. Ζητούμε από τους μαθητές, σε πρώτη φάση, λαμβάνοντας υπόψη το άρθρο του Γεωργουσόπουλου, να ανιχνεύσουν αυτά τα στοιχεία σε δύο μονόπρακτα: στο έργο *Ο σπιούνος* του Μπέρτολτ Μπρεχτ, που περιλαμβάνεται στα Κ.Ν.Λ., και στο έργο *Στάση λεωφορείου* του Χάρολντ Πίντερ (Πίντερ, 2011). Στη συνέχεια, τους ζητούμε να προχωρήσουν στη σκηνοθεσία, στη θεατρική ανάγνωση ή και στο παίξιμο κάθε μονόπρακτου, αξιοποιώντας τις παύσεις και τις σιωπές που εντόπισαν.

Και από την «ανάγνωση» του θεατρικού κειμένου περνούμε στη γραφή θεατρικού διαλόγου, στη δημιουργική γραφή (Greig, 2007· Νικολαΐδου, 2016). Ήδη το μονόπρακτο του Πίντερ στο οποίο αναφερθήκαμε χρησιμεύει ως μήτρα για τη γραφή διαλόγων στο πλαίσιο ενός εργαστηρίου δημιουργικής γραφής. Για τη γραφή διαλόγων δίνονται επιπλέον οδηγίες στο Ευρετήριο, στις Χρήσιμες Πληροφορίες. Εκεί προτείνονται δύο δρόμοι με συγκεκριμένα βήματα, χρησιμοποιώντας ορισμένες θεατρικές τεχνικές. Έτσι ορίζεται το θέμα, δημιουργείται η ιστορία, κτίζονται οι ρόλοι και γράφονται οι διάλογοι.

3. Το θέατρο ως παραστατική τέχνη

Αναφέρθηκε ήδη ότι στο θέατρο αφιερώνεται ειδική υποενότητα, η οποία εξετάζει τα χαρακτηριστικά του, τις λειτουργίες που επιτελεί μέσα στην κοινωνία, τα είδη του θεάτρου, τον ρόλο του ηθοποιού και του σκηνοθέτη, το σχολικό και το εφηβικό θέατρο.

Η υποεπαιδευτικότητα επιχειρεί να φέρει τους μαθητές σε επαφή με την τέχνη του θεάτρου και τους παρακινεί να οργανώσουν οι ίδιοι θεατρικές παραστάσεις και να απολαύσουν τη χαρά της δημιουργίας. Παράλληλα, όσον αφορά τις γλωσσικές δεξιότητες, η υποεπαιδευτικότητα αποβλέπει στους παρακάτω στόχους. Να ασκηθούν οι μαθητές:

- στην «ανάγνωση» διαφόρων κειμένων, π.χ. ενός επιστημονικού άρθρου, μιας επιφυλλίδας, μιας θεατρικής κριτικής, ενός μηνύματος για τον εορτασμό μιας επετείου κ.ά., σχολιάζοντας το περιεχόμενο, την οργάνωση, τη συνοχή, τη συνεκτικότητα, τη στίξη, τη γλώσσα, το ύφος και την ταυτότητα του συντάκτη,
- στην «ανάγνωση» της θεατρικής παράστασης, ως πολυτροπικού κειμένου,
- στην παραγωγή προφορικού, γραπτού και πολυτροπικού λόγου, ασχολούμενοι με ποικίλα κειμενικά είδη και ειδικότερα με τη γραφή διαλόγων.

Στην αρχή της υποεπαιδευτικότητας παρουσιάζονται σύντομοι ορισμοί του θεάτρου, π.χ. του Λόπε ντε Βέγκα, του Έζρα Πάουντ και του Πίτερ Μπρουκ, και καλούνται οι μαθητές να συντάξουν έναν δικό τους ορισμό και να δημιουργήσουν ένα αφιέρωμα στην τέχνη του θεάτρου.

Στο επόμενο κεφάλαιο, όπου εξετάζονται τα βασικά χαρακτηριστικά του θεάτρου, δίνεται για επεξεργασία ένα απόσπασμα από το βιβλίο *Περί θεάτρου* του Νικηφόρου Παπανδρέου και ζητείται από τους μαθητές:

- Να γράψουν την περίληψη και να σχολιάσουν τη συνοχή και το ύφος του κειμένου, λαμβάνοντας υπόψη ότι ο συντάκτης υπήρξε καθηγητής στο Τμήμα Θεάτρου του ΑΠΘ.
- Να γράψουν ένα κείμενο με τη μορφή ημερολογίου, αναφερόμενοι στην εμπειρία τους από το σχολικό θέατρο ή να κάνουν μια έρευνα γι' αυτό το θέμα με ερευνητικό εργαλείο τη συνέντευξη.

Στις διάφορες λειτουργίες του θεάτρου αφιερώνεται το επόμενο κεφάλαιο, όπου προτείνονται ποικίλα κείμενα για μελέτη και ασκήσεις. Παρουσιάζουμε παρακάτω δύο ασκήσεις σχετικά με την ψυχαγωγική και την αισθητική λειτουργία του θεάτρου.

Στην πρώτη άσκηση, ζητούμε από τους μαθητές να συγκρίνουν το θέατρο με τον κινηματογράφο ως μορφές τέχνης, εντοπίζοντας κοινά χαρακτηριστικά και διαφορές, λαμβάνοντας υπόψη ότι η παρακολούθηση μιας θεατρικής παράστασης αποτελεί διαφορετική κατάσταση επικοινωνίας από την παρακολούθηση ενός κινηματογραφικού έργου. Συγκεκριμένα, τους καλούμε να αναπτύξουν τις σκέψεις τους σε ένα κείμενο με σύγκριση και αντίθεση, προκειμένου να αναρτηθεί στο ιστολόγιο της τάξης τους, παραπέμποντάς τους παράλληλα και στο βιβλίο *Έκφραση-Έκθεση Β'* λυκείου, σ. 127 κ.ε.

Στη δεύτερη άσκηση δίνεται αρχικά για προβληματισμό και σχολιασμό ένα κείμενο του Γιώργου Διζικιρίκη (Διζικιρίκης, 2008) που αναφέρει ότι η μετατροπή ενός λογοτεχνικού έργου σε κινηματογραφική ταινία προϋποθέτει αλλαγή εκφραστικών μέσων από μια τέχνη σε μια άλλη. Στη συνέχεια προτείνουμε ερευνητική εργασία (πρότζεκτ) με θέμα: «Λογοτεχνία και Κινηματογράφος». Ζητούμε από τους μαθητές να εργαστούν σε ομάδες, προκειμένου να συγκρίνουν ένα λογοτεχνικό έργο με την κινηματογραφική εκδοχή του. Τους προτείνουμε π.χ. τα μυθιστορήματα *Βίος και πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά* του Νίκου Καζαντζάκη ή το *Z* του Βασίλη Βασιλικού σε σύγκριση με την ταινία του Μιχάλη Κακογιάννη ή του Κώστα Γαβρά αντίστοιχα, καθώς και έργα του Σαίξπηρ που έγιναν ταινίες, όπως το *Ρωμαίος και Ιουλιέτα* του Φράνκο Τζεφφιρέλι ή το *Έμπορος της Βενετίας* του Μάικλ Ράντφορντ.

Για την κοινωνική και πολιτική λειτουργία του θεάτρου παραπέμπουμε στο Επικό Θέατρο του Μπέρτολτ Μπρεχτ και στο Θέατρο του Καταπιεσμένου του Αουγκούστο Μπόάλ (Μπόάλ, 2013). Συγκεκριμένα, για το θέατρο του Μπρεχτ προσφέρεται για προβληματισμό ένα απόσπασμα από το βιβλίο του Μάρτιν Έσβλιν Μπρεχτ, *ο άνθρωπος και το έργο του* (Έσβλιν, 2005) και ένα κείμενο για τη θεατρική πράσταση του έργου *Μάνα Κουράγιο* από τη θεατρική ομάδα του Λυκείου Βεργίνας Κύπρου. Οι μαθητές καλούνται:

- Να διαβάσουν το έργο *Η Μάνα Κουράγιο και τα παιδιά της*, να σχολιάσουν την επιλογή του συγκεκριμένου έργου για σχολική παράσταση και να δοκιμάσουν να παίξουν κάποια αποσπάσματα.
- Να ορίσουν κάποια κριτήρια για την επιλογή θεατρικών έργων για σχολική παράσταση, να επιλέξουν ένα θεατρικό έργο και να το παρουσιάσουν. Τους παραπέμπουμε παράλληλα στον κατάλογο με περιλήψεις θεατρικών έργων στην ιστοσελίδα του Πανελληνίου Δικτύου για το Θέατρο στην Εκπαίδευση.

Για το Θέατρο του Καταπιεσμένου του Αουγκούστο Μπόάλ, παρουσιάζονται αποσπάσματα από συνεντεύξεις που έδωσε ο Μπόάλ (Σαπουντζή, 1998), ο σημαντικός αυτός Βραζιλιάνος θεατράνθρωπος και ακτιβιστής, που ίδρυσε το Θέατρο του Καταπιεσμένου με στόχο την αφύπνιση των συνειδήσεων, την ενδυνάμωση των καταπιεσμένων και την κοινωνική αλλαγή. Με αφορμή τις συνεντεύξεις, ζητούμε από τους μαθητές:

- Να σχολιάσουν τον ορισμό του Μπόάλ «Καταπίεση είναι όταν ο ένας από τους δύο συνομιλητές χάνει τη δύναμή του να μιλάει και πρέπει μόνο να ακούει» και να προσπαθήσουν να συντάξουν έναν δικό τους ορισμό για την καταπίεση.
- Να ασκηθούν στην αυτοπαρατήρηση και να καταθέσουν τις σκέψεις τους για τη ζωή τους σε ένα κείμενο, γραπτό ή πολυτροπικό, όπως προτείνει ο Μπόάλ: «...εδώ, στο παρόν, προσπαθείς να αναλύσεις το παρελθόν, τι έκανες, ποιους δρόμους έχεις πάρει, ποιους στόχους έχεις επιτύχει και προς τα πού θέλεις να βαδίσεις στο μέλλον».
- Να πειραματιστούν με θεατρικά εργαστήρια στα οποία αξιοποιούμε τεχνικές του Θεάτρου του Μπόάλ, π.χ. στο θεατρικό εργαστήριο «Πώς να σπάσω τη σιωπή», που βασίζεται στο απόσπασμα από *Τα ψάθινα καπέλα* της Μαργαρίτας Λυμπεράκη, το οποίο περιλαμβάνεται στα Κ.Ν.Λ. Γ' Λυκείου (σ. 227-228).

Στο ίδιο κεφάλαιο συμπεριλαμβάνεται και το Θέατρο Ντοκουμέντο, με ερέθισμα τη θεατρική κριτική του Σάββα Πατσαλίδη (Πατσαλίδης, 2013) για το έργο *Nord-Ost* του Τόρστεν Μπουχστάινερ, η οποία αναφέρεται στο Θέατρο Ντοκουμέντο. Στις συνοδευτικές ασκήσεις οι μαθητές καλούνται:

- Να αναγνωρίσουν τα βασικά χαρακτηριστικά του Θεάτρου Ντοκουμέντο.
- Να αντικαταστήσουν μεταφορικές φράσεις του κειμένου με άλλες ισοδύναμες που κυριολεκτούν.
- Να παρακολουθήσουν μια θεατρική παράσταση με κριτικό βλέμμα και να την αποκωδικοποιήσουν ως πολυτροπικό κείμενο. Να γράψουν μια θεατρική κριτική με τον τρόπο που είναι οργανωμένη η κριτική του Πατσαλίδη, περιλαμβάνοντας στοιχεία που αφορούν το έργο, τον συγγραφέα, τους συντελεστές, καθώς και τα σχόλιά τους.

Από το κεφάλαιο διάφορα είδη θεάτρου επισημαίνουμε το ραδιοφωνικό θέατρο, για το οποίο προτείνεται σχετική εργασία (πρότζεκτ), προκειμένου οι μαθητές να ερευνήσουν το συγκεκριμένο είδος θεάτρου και να πειραματιστούν με τη ραδιοφωνική διασκευή ενός θεατρικού έργου. Συστήνουμε μάλιστα να πραγματοποιηθεί το πρότζεκτ σε συνεργασία με κάποιον τοπικό ραδιοφωνικό σταθμό, για να μεταδοθεί ζωντανά η διασκευή σε ειδική εκπομπή.

Τα επόμενα τρία κεφάλαια, που είναι αφιερωμένα κατά σειρά στον εορτασμό της Παγκόσμιας Ημέρας Θεάτρου, στον ηθοποιό και στον σκηνοθέτη προσφέρουν πλούσιο υλικό για προβληματισμό και δημιουργία κειμένων. Για παράδειγμα, με αφετηρία το μήνυμα της παγκοσμίου φήμης σκηνοθέτριας Αριάν Μνουσκίν, τους ζητούμε να δημιουργήσουν ένα πολυτροπικό κείμενο ως αφιέρωμα στο θέατρο, για να συμβάλουν στον εορτασμό της Παγκόσμιας Ημέρας Θεάτρου στις 27 Μαρτίου.

Κείμενα για τον ηθοποιό που έγραψαν ο Κάρολος Κουν (Κουν, 2000), ο Στανισλάβσκι (Στανισλάβσκι, 1999) και ο Μάριος Πλωρίτης (Πλωρίτης, 1992) παρέχουν ερεθίσματα για σκέψη και συζήτηση σχετικά με τις προκαταλήψεις που υπάρχουν γι' αυτό το επάγγελμα. Από την άλλη, εξίσου ενδιαφέροντα κείμενα, όπως του Καρόλου Κουν, του Οδυσσέα Ελύτη και της Ελένης Βαροπούλου, τροφοδοτούν την ανταλλαγή απόψεων για τη λειτουργία του σκηνοθέτη. Ενώ γενικώς υποστηρίζεται ο κυρίαρχος ρόλος του σκηνοθέτη σε μια παράσταση, η κριτικός θεάτρου Ελένη Βαροπούλου στην επιφυλλίδα «Το λυκόφως των μεγάλων σκηνοθετών» (Βαροπούλου, 2008) ανιχνεύει την εξασθένηση της ισχύος του σκηνοθέτη στη σύγχρονη εποχή και θέτει το ερώτημα: «Ζούμε το τέλος της εποχής του σκηνοθέτη;»

Με αφορμή τη συγκεκριμένη επιφυλλίδα, γίνεται συζήτηση για το ύφος του κειμένου και, ανάμεσα σε άλλα, δίνεται η παρακάτω άσκηση μετασχηματισμού: «Ένα από τα χαρακτηριστικά του κειμένου είναι το σύνθετο ύφος και το ειδικό λεξιλόγιο που χρησιμοποιεί η Βαροπούλου. Προσπαθήστε να αποδώσετε γραπτά το νόημα του κειμένου σε μία παράγραφο, χρησιμοποιώντας απλούστερο ύφος και λεξιλόγιο».

Η υποενότητα κλείνει με δύο κεφάλαια που αφορούν το ερασιτεχνικό θέατρο από παιδιά, το σχολικό θέατρο, και το επαγγελματικό θέατρο για νέους, το εφηβικό θέατρο.

Όσον αφορά το σχολικό θέατρο, παραπέμπουμε σε κείμενο του Μίλτου Κουντουρά (Κουντουράς, 1985), του μεγάλου παιδαγωγού, ο οποίος έβαλε τις τέχνες και ειδικότερα το θέατρο στο κέντρο του Διδακταλείου Θηλέων Θεσσαλονίκης (1927-1930). Οι μαθητές καλούνται:

- Να κατανοήσουν τους στόχους και την αξία του σχολικού θεάτρου, όπως το συνέλαβε και το εφάρμοσε ο Κουντουράς.
- Να γράψουν μια ανοιχτή επιστολή προς το Υπουργείο Παιδείας, για να υποστηρίξουν με επιχειρήματα την ενίσχυση της θεατρικής παιδείας στο σχολείο.
- Να γράψουν τα δικά τους θεατρικά έργα, όπως προτείνει ο Κουντουράς.

Πα το εφηβικό θέατρο ζητούμε από τους μαθητές να οργανώσουν έρευνα με εργαλείο τη συνέντευξη. Στις Χρήσιμες Πληροφορίες δίνονται σαφείς οδηγίες για την οργάνωση συνέντευξης. Επιπλέον, παρέχουμε στους μαθητές υλικό για το εφηβικό θέατρο από σύγχρονες πηγές, π.χ. συνέντευξη της σκηνοθέτριας Τζωρτζίνας Κακουδάκη, η οποία ασχολείται με αυτό το είδος θεάτρου, βίντεο από το Φεστιβάλ Εφηβικού Θεάτρου της Στέγης Γραμμάτων και Τεχνών κ.ά.

4. Το θέατρο ως δρώμενο σε θεατρικό εργαστήριο

Ο ιστότοπος, εκτός από την υποενοότητα Θέατρο, περιλαμβάνει αρκετά θεατρικά εργαστήρια, τα οποία είναι διασπαρμένα και στις τέσσερις θεματικές ενότητες. Η σύγχρονη έρευνα (Drama Improves Lisbon Key Competences in Education n.d.) έχει δείξει ότι το Δράμα/Θέατρο αποτελεί ένα πολύ ισχυρό εργαλείο για την παραγωγή βιωματικού λόγου. Το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του Δράματος ως μέσου μάθησης είναι ότι μπορεί να προσφέρει μια ολιστική εμπειρία. Εμπλέκει τους συμμετέχοντες συγχρόνως σωματικά, νοητικά και συναισθηματικά (Anderson & Dunn, 2013). Προτείνονται λοιπόν όχι μόνο απλές ασκήσεις δραματοποίησης, δηλαδή παιχνίδια ρόλων, αλλά και οργανωμένα εργαστήρια με τη μέθοδο του Εκπαιδευτικού Δράματος (Drama in Education/Process Drama), (Αυδή & Χατζηγεωργίου, 2007· Woolland, 1999· Neelands, 1998· O'Neill, 1995). Στα εργαστήρια δίνεται η ευκαιρία στους μαθητές:

- Να βιώνουν καταστάσεις υποδυόμενοι ρόλους.
- Να προβληματίζονται.
- Να παράγουν λόγο εκφραστικό, δηλαδή λόγο με τον οποίο εκφράζουν αυθόρμητα σκέψεις και συναισθήματα, αλλά και λόγο επικοινωνιακό, καθώς μέσα από τους ρόλους τους επικοινωνούν σε μια συγκεκριμένη επικοινωνιακή περίσταση.

Να τονιστεί ότι παράλληλα με τον προφορικό λόγο καλλιεργείται ο γραπτός λόγος και ο πολυτροπικός. Το γράψιμο εντός και εκτός ρόλου αξιοποιείται τόσο κατά τη διάρκεια του εργαστηρίου (π.χ. το ημερολόγιο ή η επιστολή ενός ήρωα) όσο και μετά την ολοκλήρωσή του. Οπωσδήποτε πάντως στην τελική φάση του αναστοχασμού οι μαθητές καλούνται να συνδέσουν την εμπειρία που βίωσαν στον φανταστικό κόσμο του Δράματος με την καθημερινή τους ζωή, δημιουργώντας ποικίλα κείμενα.

Το θεατρικό εργαστήριο τροφοδοτεί τους μαθητές με ερεθίσματα, σκέψεις και συναισθήματα. Αποτελεί πηγή από την οποία αναβλύζουν αβίαστα διάφορα κείμενα, μεταξύ των οποίων και κείμενα με λογοτεχνική χροιά. Οι μαθητές, βασισμένοι στους αυτοσχεδιασμούς που προηγήθηκαν, γράφουν θεατρικούς διαλόγους ή αφηγήσεις από διάφορες οπτικές, για τη ζωή των χαρακτήρων που υποδύθηκαν. Γράφουν κείμενα στοχαστικού λόγου, όπως είναι το ημερολόγιο, κείμενα πειθούς, π.χ. ένα άρθρο, και άλλα κείμενα που συνδέονται άμεσα ή έμμεσα με το θέμα το οποίο διερεύνησαν στο εργαστήριο. Δημιουργούν πολυτροπικά κείμενα, εικαστικά έργα, βίντεο ή ό,τι άλλο, εμπνευσμένα από τη δουλειά που προηγήθηκε.

Καταθέτουμε κάποια ενδεικτικά παραδείγματα μαθητικών κειμένων που προέκυψαν από το εργαστήριο «Κατάδυση στη λίμνη της ομορφιάς», το οποίο πραγματοποιήθηκε στο 1ο ΓΕΛ Συκεών στη Θεσσαλονίκη. Στο συγκεκριμένο εργαστήριο οι μαθητές δημιούργησαν την ιστορία ενός κοριτσιού που την απασχολεί ιδιαίτερα η εμφάνισή του. Συμμετείχαν στο όνειρο του κοριτσιού και καταδύθηκαν μαζί του στη λίμνη της ομορφιάς. Εκεί μέσα από τους ρόλους που υποδύθηκαν, βίωσαν και διερεύνησαν τις δύο πλευρές του θέματος: Από τη μια τι σημαίνει να είσαι πρότυπο ομορφιάς και από την άλλη τι σημαίνει να απέχεις από αυτό το πρότυπο. Προβληματίστηκαν αντιμετωπίζοντας διάφορα ερωτήματα όπως: Πώς δημιουργούνται τα πρότυπα ομορφιάς και γιατί; Ποια είναι η σχέση της ομορφιάς με τον εσωτερικό κόσμο του ατόμου;

Όσον αφορά τον γραπτό λόγο, κλήθηκαν να γράψουν σε ομάδες διάφορα κείμενα, π.χ. την περιγραφή του κοριτσιού, μία σελίδα από το ημερολόγιό της για τις σκέψεις που τη βασανίζουν σχετικά με την εμφάνισή της, καθώς και διαλόγους από τις σκηνές που παρουσίασαν. Τέλος, έγραψαν ατομικά τις εντυπώσεις τους και κατέθεσαν αναστοχαστικά σχόλια για την εμπειρία τους.

5. Εντυπώσεις

- Μου άρεσε πάρα πάρα πολύ! Ιδιαίτερα μου άρεσε η ισότιμη συμμετοχή από όλους που, σε αντίθεση με ένα καθημερινό μάθημα, αυτό λείπει.
- Μου άρεσε που δεθήκαμε πολύ με τους συμμαθητές μου και δημιουργήσαμε μια ομάδα [...] Ήταν μια απίστευτη εμπειρία, που ποτέ δεν θα ξεχάσω.
- Ως μαθητής είχα μια δυσπιστία για τη βιωματική μάθηση που φέρνει μια φασαρία και ανοργανωσιά. Η άποψή μου πάνω σε αυτό το θέμα άλλαξε. Κατάφερε να μας μεταδώσει τη δύναμη που έχει η τέχνη του θεάτρου πάνω στον μαθητή.
- [...] Είχε πολλή πλάκα και αγωνία όταν παρουσιάζαμε τα θεατρικά μας. Μου άρεσαν πολύ οι ιδέες των συμμαθητών μου και διασκέδασα πολύ με την ομάδα μου στην παρουσίαση του θεατρικού μας.
- Αυτό το εργαστήριο ήταν ένας ξεχωριστός τρόπος διδασκαλίας. Όταν λέω διδασκαλία, δεν εννοώ ότι έπρεπε να αποστηθίσουμε κάτι, αλλά καταφέραμε να μάθουμε ο ένας από τον άλλον. Για μένα το ωραιότερο ήταν ότι κατάφερα να εκφραστώ ελεύθερα, χωρίς να φοβάμαι τυχόν σχολιασμούς[...]. Έπρεπε να συμμετέχουν όλοι, κάτι που παρότρυνε πολλούς μαθητές να βγουν από το καβούκι της ντροπής μήπως πουν κάτι λάθος...
- Το εργαστήριο σαν τρόπος μάθησης και διδασκαλίας υπήρξε περισσότερο δημιουργικό και αποτελεσματικό. Μέσω της βιωματικής μάθησης είναι ευκολότερο και πιο ευχάριστο να κατανοήσει ο άνθρωπος το περιεχόμενο που διδάσκεται [...] Η συνεργασία σε ομάδες δημιουργεί ένα φιλικό κλίμα και δίνει την ευκαιρία ελεύθερης δημιουργίας, χωρίς να υπάρχει ο παράγοντας του άγχους και της εξέτασης.

Αναστοχαστικά σχόλια

- Μέσα από τις δραστηριότητες που κάναμε, κατάλαβα ότι τα πρότυπα ομορφιάς αλλάζουν με τις περιοχές και με τις εποχές. Δεν γίνεται όμως να αλλάζουμε κι εμείς. Γι' αυτό πρέπει να αποδεχτούμε τον εαυτό μας όπως είναι [...] Με βοήθησε, λοιπόν, να καταλάβω πως δεν είναι το παν η ομορφιά.
- Μέσα από εργαστήρι έμαθα πως ο καθένας είναι όμορφος, πως ο καθένας έχει τη δική του ξεχωριστή ομορφιά, ακόμη και αν δεν είναι εξωτερική. Ακόμη συνειδητοποίησα πως ο καθένας πρέπει πρώτα να αγαπάει και να αποδέχεται τον εαυτό του για να τον αποδεχτούν και οι γύρω του [...] Με βοήθησε να καταλάβω πως αυτοί που με αγαπάνε όπως είμαι θα είναι για πάντα δίπλα μου και πως αυτοί που αγαπώ εγώ δεν είναι πάντα τέλειοι, όπως νόμιζα. Με λίγα λόγια, αυτό το εργαστήριο μου άνοιξε τα μάτια και μου έδειξε την αλήθεια για τον εαυτό μου και τους γύρω μου.
- Όσον αφορά το θέμα της ομορφιάς, κράτησα πολλές δράσεις και ίσως άρχισα να βλέπω τα πράγματα λίγο διαφορετικά. [...] Πολλοί άνθρωποι σχολιάζουν και κοροϊδεύουν άλλους, που είναι διαφορετικοί. Πλέον νιώθω καλύτερα με τον εαυτό μου και έχω περισσότερη αυτοπεποίθηση.
- Η διαδικασία του εργαστηρίου με έβαλε σε σκέψεις. Με έκανε να αναθεωρήσω τη στάση απέναντι στους άλλους, αλλά κυρίως απέναντι στον εαυτό μου [...].
- Η ομορφιά του κάθε ανθρώπου αναβλύζει από τα μάτια του, στα οποία αντικατοπτρίζεται ο πλούτος της ψυχής. Η ομορφιά βρίσκεται επίσης στις όμορφες πράξεις. Κατάλαβα πως στη ζωή πηγαίνεις μπροστά μόνο με αυτοπεποίθηση, χωρίς να παίρνεις στα σοβαρά τα κακοπροαίρετα σχόλια ενός τυχαίου.

Είναι φανερό από τα παραπάνω μαθητικά κείμενα ότι μέσα στο θεατρικό εργαστήριο μπορεί να συντελεστεί μια διαδικασία αλλαγής. Το θέατρο προσφέρει τη δυνατότητα στους μαθητές να διευρύνουν την αντίληψή τους για τον εαυτό και για τον κόσμο, να ανακαλύψουν ένα καινούργιο νόημα, να αλλάξουν ενδεχομένως στάση όσον αφορά το θέμα που διερεύνησαν. Γι' αυτό τον λόγο τα κείμενα που προκύπτουν μέσα από την εμπειρία στο θεατρικό εργαστήριο έχουν τη δύναμη και την ποιότητα του βιωματικού λόγου.

Σημειώσεις

- 1 Η Ομάδα Δημιουργικής Έκφρασης εργάστηκε επί έξι χρόνια για την παραγωγή του ψηφιακού έργου, χωρίς οικονομική στήριξη, και θεώρησε καλό να το προσφέρει ως δωρεά στο Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, ώστε να έχουν πρόσβαση όσοι εκπαιδευτικοί ενδιαφέρονται. Η Πολύτροπη Γλώσσα συνάντησε θερμή υποδοχή σε όλες τις επιμορφωτικές ημερίδες και στα βιωματικά σεμινάρια που οργανώθηκαν από Σχολικούς Συμβούλους και Συνδέσμους Φιλολόγων σε πολλές πόλεις. Η υψηλή επισκεψιμότητα της ιστοσελίδας καταδεικνύει επιπλέον ότι πολλοί εκπαιδευτικοί την αξιοποιούν ως βασικό εργαλείο για τη διδασκαλία της γλώσσας.
- 2 Στο εξής θα χρησιμοποιείται ο τύπος του αρσενικού και για το αρσενικό και για το θηλυκό γένος για λόγους οικονομίας και αισθητικής του κειμένου.

Βιβλιογραφία

- Αδαλόγλου, Κ., Αποστολίδης, Γ., Αλεξίου, Γ., Αυδή, Α., Καραβίτη, Τ., Λόππα, Ε., Μητελούδης, Π., Φλώρου, Φ., (2017). Πολύτροπη Γλώσσα. Ανακτήθηκε Οκτώβριος 20, 2018 <http://politropi.greek-language.gr/>
- Αυδή, Α., Χατζηγεωργίου, Μ. (2007). *Η τέχνη του Δράματος στην εκπαίδευση: 48 προτάσεις για εργαστήρια θεατρικής αγωγής*. Αθήνα: Μεταίχιμο.
- Βαρβέρης, Γ. (1994). *Πλατεία Θεάτρου: περίπατοι σε πρόσωπα και απρόσωπα της σκηνής*. Αθήνα: Σοκόλης.
- Βαροπούλου, Ε. (2008, Νοέμβριος 24). Το λυκόφως των μεγάλων σκηνοθετών. *Το Βήμα*. Ανακτήθηκε Οκτώβριος, 30, 2018, από <https://www.tovima.gr/2008/11/24/opinions/to-lykofws-twn-megalwn-skinothetwn/>
- Γεωργουσόπουλος, Κ. (2006, Απρίλιος 15). Γλώσσες σιωπής. *Τα Νέα*.
- Wooland, B. (1999). *Η διδασκαλία του Δράματος στο Δημοτικό Σχολείο* (μετ. Ε. Κανηρά,). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Greig, N. (2007). *Θεατρική Γραφή, Ένας πρακτικός οδηγός* (μετ. Π. Φυλακτάκη). Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Διζικίρης, Γ. (2008). *Λεξικό αισθητικών και τεχνικών όρων του κινηματογράφου*. Αθήνα: Αιγόκερως.
- Έσολιν, Μ. (2005). *Μπρεχτ, ο άνθρωπος και το έργο του* (μετ. Φ. Κονδύλης,). Αθήνα: Δωδώνη.
- Κόκκος, Α. και συνεργάτες. (2011). *Εκπαίδευση μέσα από τις τέχνες*. Αθήνα: Μεταίχιμο.
- Κουν, Κ. (2000). *Κάνουμε θέατρο για την ψυχή μας*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Κουντουράς, Μ. (1985). *Κλείστε τα σχολεία*, επιμ. Αλέξη Δημαρά. Αθήνα: Γνώση.
- Κουτσογιάννης, Δ. (επιμ.) (2009). *Γραμματισμός, νέες τεχνολογίες και εκπαίδευση*. Θεσσαλονίκη: Ζήτη.
- Μνουσκίν, Α. (2005). Παγκόσμια Ημέρα Θεάτρου 2005. Ανακτήθηκε Οκτώβριος, 30, 2018, από <http://www.hellastheatre.gr/wtd-2005/>
- Μείζον Πρόγραμμα Επιμόρφωσης: Βασικό Επιμορφωτικό Υλικό, τ. Γ, Ειδικό μέρος «Αξιοποίηση των τεχνών στην εκπαίδευση» (2011, Δεκέμβριος). Ανακτήθηκε από <http://www.epimorfosi.edu.gr/images/stories/ebook-epimorfotes/texnes/9.TEXNES.pdf>
- Μπόαλ, Α. (2013). *Θεατρικά παιχνίδια για ηθοποιούς και μη ηθοποιούς* (μετ. Μ. Παπαδήμα,). Αθήνα: Σοφία.
- Νικολαΐδου, Σ. (2016). *Η δημιουργική γραφή στο σχολείο. Συγγραφικό εργαστήριο – ιδέες – εκπαιδευτικές δραστηριότητες – σενάρια διδασκαλίας*. Αθήνα: Μεταίχιμο.
- Παπανδρέου, Ν. (1989). *Περί θεάτρου*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Πατσαλίδης, Σ. (2013, Δεκέμβριος 16) Nordost, μια ιστορία μακελειού στο «Όρα». Ανακτήθηκε Οκτώβριος, 30, 2018, από <http://savaspatsalidis.blogspot.com/2012/12/nordost.html>
- Σαπουντζή, Ε. (1998, Ιούλιος 19) Αουγκούστο Μπόαλ. *Το Βήμα*. Ανακτήθηκε 31 Οκτωβρίου 2018, από <https://www.tovima.gr/>
- Σολομός, Α. (1986). *Έστι Θεάτρον και άλλα*. Αθήνα: Κέδρος.
- Στανισλάβσκι, Κ. (1999). *Ένας ηθοποιός δημιουργείται* (μετ. Α. Νίκας). Αθήνα: Γκόννης.
- Χατζησαββίδης, Σ. (2006). Η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας στο πλαίσιο του πολυγραμματισμού στο *Η διδασκαλία της Ελληνικής Γλώσσας*, Πρακτικά Η' Πανελληνίου Συνεδρίου. Θεσσαλονίκη: Κώδικας.
- Χοντολίδου, Ε. (1999). Για μια εισαγωγή στην έννοια της Πολυτροπικότητας. *Γλωσσικός Υπολογιστής*, 1: 115-1
- Anderson, M. & Dunn, J. (eds) (2013). *How drama activates learning. Contemporary research and practice*. London: Bloomsbury Academic.
- Cope, B. & Kalantzis, M. (2000). *Multiliteracies, Literacy Learning and the Design of Social Futures*. London and New York: Routledge/Falmer.
- Fairclough, N. (1992). *Critical Language awareness*. London: Longman.
- Drama Improves Lisbon Key Competences in Education. (n.d). Ανακτήθηκε από <Http://www.dramanetwork.eu/>
- Kress, G., Jewitt, C., Bourne, J., Franks, A., Hardcastle J., Jones, K. & Reid, E. (2005). *English in Urban Classrooms: A multimodal perspective on teaching and learning*. London & New York: Routledge.
- Neelands, J. (1998). *Beginning Drama* 11-14. London: David Fulton.
- O'Neill, C. (1995). *Drama worlds: A framework for process drama*. Portsmouth: Heinemann.

